

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Посібник зі статті 2 Протоколу № 7 до Європейської конвенції з прав людини

Право на оскарження у кримінальних справах

Оновлено 31 серпня 2026 року

Підготовлено Секретаріатом Суду. Не покладає зобов’язань на Суд.

Видавців або організації, які бажають перекласти та/або відтворити цей Посібник повністю або частково у формі друкованої чи електронної публікації, просимо заповнити форму зворотного зв'язку: запит на відтворення або повторну публікацію перекладу для отримання інформації щодо процедури авторизації.

Якщо ви бажаєте дізнатися, які Посібники із судової практики знаходяться наразі на етапі перекладу, див. перелік очікуваних перекладів.

Цей Посібник спочатку було укладено англійською мовою. Він регулярно оновлюється, дата останнього оновлення 31 серпня 2026 року. До нього можуть бути внесені редакційні виправлення.

Посібники із судової практики можна завантажити за посиланням https://ks.echr.coe.int. Оновлення публікації відстежуйте на сторінці Суду на платформі X за посиланням: https:/x.com/ECHR_CEDH.

Цей переклад опубліковано за домовленістю з Радою Європи, Європейським судом з прав людини та виконано Верховним Судом (Україна).

© Рада Європи / Європейський суд з прав людини, 2026

Зміст

Передмова 4

I. Право на оскарження у кримінальних справах: пункт 1 статті 2 Протоколу № 7 5

A. Застосовність права на оскарження 5

1. «Кримінальне правопорушення» 6

2. Рішення, що містить «визнання винним» або «вирок» 6

3. Рішення, ухвалене «судом» 7

B. Організація системи оскарження 7

1. Орган, що здійснює перегляд: «суд вищої інстанції» 7

2. Свобода розсуду в організації системи оскарження 8

3. Ефективність перегляду 8

II. Винятки з права на оскарження: пункт 2 статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції 11

A. Незначні правопорушення 11

B. Розгляд справи в першій інстанції найвищим судом 12

C. Визнання винним після оскарження виправдувального вироку у провадженні першої інстанції 13

Перелік цитованих справ 14

Передмова

Цей Посібник входить до низки Посібників із судової практики, опублікованих Європейським судом з прав людини (надалі — «Суд», «Європейський суд» або «Страсбурзький суд»), для інформування практикуючих юристів про основоположні рішення та ухвали, постановлені Страсбурзьким судом. У цьому конкретному Посібнику аналізується та узагальнюється судова практика щодо статті 2 Протоколу № 7 до Європейської конвенції з прав людини (надалі — «Конвенція» або «Європейська конвенція»). Читачі зможуть ознайомитися з основними принципами у цій сфері та відповідною судовою практикою.

Судову практику, що цитується, було відібрано з провідних, найбільш важливих та/або недавніх рішень та ухвал.*

Рішення та ухвали Суду слугують не лише для того, щоб вирішувати справи, передані на розгляд Суду, але й загалом для роз'яснення, захисту та розвитку норм, установлених Конвенцією, сприяючи тим самим дотриманню Державами зобов'язань, взятих ними як Договірними сторонами (*«Ірландія проти Сполученого Королівства» (Ireland v. the United Kingdom)*), 18 січня 1978 року, § 154, серія A № 25, і нещодавно — *«Єронович проти Латвії» (Jeronovičs v. Latvia)* [ВП], № 44898/10, § 109, 05 липня 2016 року).

Відповідно місія створеної Конвенцією системи полягає в тому, щоб визначити в інтересах суспільства питання державної політики, тим самим підвищуючи стандарти захисту прав людини та поширюючи судову практику у сфері прав людини серед усього співтовариства Держав-учасниць Конвенції (*«Константін Маркін проти Росії» (Konstantin Markin v. Russia)*) [ВП], № 30078/06, § 89, ЄСПЛ 2012 рік). Дійсно, Суд підкреслив роль Конвенції як «конституційного інструмента європейського громадського порядку» у сфері прав людини (*«Босфорус Гава Йолларі Туризм і Тіджарет Анонім Шіркеті проти Ірландії» (Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland)* [ВП], № 45036/98, § 156, ЄСПЛ 2005-VI, а нещодавно — у справі *«Н. Д. і Н. Т. проти Іспанії» (N.D. and N.T. v. Spain)* [ВП], №№ 8675/15 та 8697/15, § 110, 13 лютого 2020 року).

Протокол № 15 до Конвенції нещодавно включив принцип субсидіарності до Преамбули Конвенції. Цей принцип «покладає спільну відповідальність на Держави-учасниці та Суд» щодо захисту прав людини, і державна влада та суди повинні тлумачити й застосовувати національне законодавство так, щоб забезпечити повну реалізацію прав і свобод, визначених у Конвенції та Протоколах до неї (*«Ґженда проти Польщі» (Grzęda v. Poland)* [ВП], § 324, 15 березня 2022 року).

У цьому Посібнику містяться посилання на ключові слова для кожної цитованої статті Конвенції та Додаткових протоколів до неї. Юридичні питання, що розглядаються в кожній справі, підсумовано в Переліку ключових слів, вибраних із тезауруса термінів, що взяті (у більшості випадків) безпосередньо з тексту Конвенції та Протоколів до неї.

База даних HUDOC практики Суду дозволяє здійснювати пошук за ключовим словом. Пошук за ключовими словами дає можливість знайти документи з подібним правовим змістом (обґрунтування та висновки Суду в кожній справі підсумовуються за допомогою ключових слів). Ключові слова для окремих справ можна знайти, натиснувши на Case Details (Детальна інформація про справу) в HUDOC. Для отримання додаткової інформації про базу даних HUDOC та ключові слова див. Посібник користувача HUDOC.

* Цитована судова практика може бути викладена однією або обома офіційними мовами Суду та Європейської комісії з прав людини (англійською та французькою).Якщо не вказано інше, усі посилання стосуються рішень по суті справи, ухвалених Палатою Суду. Скорочення «(ухв.)» вказує на те, що наводиться цитата з ухвали Суду, а абревіатура «[ВП]» означає, що справа розглядалася Великою Палатою. Рішення Палати, які не були остаточними на момент публікації цього оновлення, позначено зірочкою (*).

Вступ

1. Стаття 2 Протоколу № 7 доповнює гарантії щодо справедливого судового розгляду, закріплені у статті 6 Конвенції[1], визнаючи право на оскарження до суду вищої інстанції визнання особи винною або ухваленого щодо неї судом першої інстанції вироку. У зв'язку з цим слід зазначити, що стаття 6 не гарантує права на оскарження рішення суду першої інстанції (*«Лалмагомед проти Нідерландів» (Lalmahomed v. the Netherlands)*, 2011, § 35). Однак, якщо національне законодавство передбачає право на оскарження, апеляційні провадження розглядатимуться як продовження судового процесу і, відповідно, підпадатимуть під дію статті 6 Конвенції (*«Евренос Онен проти Туреччини» (Evrenos Önen v. Turkey)*, 2007, § 28).

2. Право особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, на перегляд її справи судом вищої інстанції не є абсолютним: воно може обмежуватися, якщо підпадає під один із винятків, наведених у пункті 2 статті 2 Протоколу № 7.

I. Право на оскарження у кримінальних справах: пункт 1 статті 2 Протоколу № 7

Стаття 2 Протоколу № 7 до Конвенції

«1. Кожен, кого суд визнав винним у вчиненні кримінального правопорушення, має право на перегляд судом вищої інстанції факту визнання його винним або винесеного йому вироку. Здійснення цього права, включаючи підстави, на яких воно може бути здійснене, регулюється законом.

2. Із цього права можуть робитися винятки для незначних правопорушень, як це передбачено законом, або в разі коли відповідну особу судив у першій інстанції найвищий суд, або коли її було визнано винною і засуджено після оскарження виправдувального вироку».

Ключові слова HUDOC

Засудження (P7-2) — Кримінальне правопорушення (P7-2) — Компетентний суд (P7-2) — Перегляд судом визнання особи винною (P7-2) — Перегляд судом вироку (P7-2) — Суд вищої інстанції (P7-2)

Національний закон (P7-2): Незначні правопорушення (P7-2) — Розгляд справи в першій інстанції найвищим судом (P7-2) — Засудження після оскарження виправдувального вироку (P7-2)

A. Застосовність права на оскарження

3. Крім винятків, передбачених пунктом 2, право на оскарження, гарантоване статтею 2 Протоколу № 7, застосовується до рішень, які: (1) стосуються «кримінального правопорушення»; 2) містять «визнання винним» або «вирок»; і (3) ухвалюються «судом».[2]

[1] Див. далі Посібник зі статті 6 Європейської конвенції з прав людини – Право на справедливий суд (кримінальний аспект).

[2] Див. далі Пояснювальну доповідь до Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, 1984, § 17–21.

1. «Кримінальне правопорушення»

4. Згідно з практикою Суду, поняття «кримінальне правопорушення» у пункті 1 статті 2 Протоколу № 7 кореспондує поняттю «кримінальне обвинувачення» у пункті 1 статті 6 Конвенції (*«Гурепка проти України» (Gurepka v. Ukraine)*, 2005, § 55; *«Камбуров проти Болгарії» (Kamburov v. Bulgaria)*, 2009, § 22; *«Станчев проти Болгарії» (Stanchev v. Bulgaria)*, 2009, § 44; *«Кіндлгофер проти Австрії» (Kindlhofer v. Austria)*, 2021, § 30; *«Гросам проти Чеської Республіки» (Grosam v. the Czech Republic)* [ВП], 2023, § 111 і 140; *«Фтімі проти Греції» (Ftiti v. Greece)*, 2025, § 29). Відповідно класифікація провадження як «кримінального» для цілей статті 6 Конвенції була б однаково доречною для класифікації за статтею 2 Протоколу № 7.

5. Таким чином, у випадках, коли Суд встановлює, що стаття 6 є застосовною до провадження, що розглядається, він робить висновок, що стаття 2 Протоколу № 7 також застосовується (*«Енгель та інші проти Нідерландів» (Engel and Others v. the Netherlands)*, 1976, § 82–83; *«Гурепка проти України» (Gurepka v. Ukraine)*, 2005, § 59; *«Зайцевс проти Латвії» (Zaicevs v. Latvia)*, 2007, § 53; *«Ґалстян проти Вірменії» (Galstyan v. Armenia)*, 2007, § 120).

6. Для тлумачення поняття «кримінальне правопорушення» у статті 2 Протоколу № 7 Суд використав «критерії Енгеля», розроблені у справі *«Енгель та інші проти Нідерландів» (Engel and Others v. the Netherlands)* стосовно пункту 1 статті 6 Конвенції. Таким чином, застосовність статті 2 Протоколу № 7 оцінюється на основі трьох критеріїв: (a) класифікація правопорушення за національним законодавством; (b) характер правопорушення; та (c) ступінь суворості покарання, яке тягне за собою правопорушення (*«Камбуров проти Болгарії» (Kamburov v. Bulgaria)*, 2009, § 22; *«Сакетті Іглесіас проти Іспанії» (Saquetti Iglesias v. Spain)*, 2020, § 22). У цьому контексті класифікація правопорушення в національному законодавстві Держави-відповідача має лише відносне значення (*«Енгель та інші проти Нідерландів» (Engel and Others v. the Netherlands)*, 1976, § 82; *«Зайцевс проти Латвії» (Zaicevs v. Latvia)*, 2007, § 55; *«Станчев проти Болгарії» (Stanchev v. Bulgaria)*, 2009, § 44; *«Сакетті Іглесіас проти Іспанії» (Saquetti Iglesias v. Spain)*, 2020, § 22), тоді як сам характер правопорушення, про яке йдеться, є фактором, що має більше значення (*«Енгель та інші проти Нідерландів» (Engel and Others v. the Netherlands)*, 1976, § 82; *«Ґалстян проти Вірменії» (Galstyan v. Armenia)*, 2007, § 58).[3]

2. Рішення, що містить «визнання винним» або «вирок»

7. Стаття 2 Протоколу № 7 застосовується у випадку «визнання винним» або «вироку». Це положення не гарантує права на оскарження виправдувального вироку чи будь-якого іншого рішення, яке не є офіційним встановленням вини чи призначенням покарання: наявність офіційного визнання вини, що закінчується визнанням винним або вироком, є передумовою для застосування гарантій статті 2 Протоколу № 7. Такий висновок повинен бути об'єктом і результатом провадження, він не завжди може спричинити призначення покарання. Як правило, про це має йтися в резолютивній частині вироку. У будь-якому разі, вирішальним фактором має бути те, чи було конкретне рішення спрямоване на визнання особи винною у вчиненні злочину (*«Рибка проти України» (Rybka v. Ukraine)* (ухв.), 2009). Однак за обставин конкретної справи заявник може альтернативно подати скаргу щодо свого «визнання винним» або щодо деяких аспектів факту «визнання винним» (наприклад, *«Ростовцев проти України» (Rostovtsev v. Ukraine)*, 2017, § 30) або щодо «вироку», включно зі способами його виконання (наприклад, *«Цвєткова та інші проти Росії» (Tsvetkova and Others v. Russia)*, 2018, § 179–191; і *«Мартинюк проти Росії» (Martynyuk v. Russia)*, 2019, § 37–43).

[3] Докладніше про поняття кримінального обвинувачення читайте в розділі II Посібника зі статті 6 Європейської конвенції з прав людини – Право на справедливий суд (кримінальний аспект).

3. Рішення, ухвалене «судом»

8. Для того, щоб право на оскарження за статтею 2 Протоколу № 7 було застосовним, рішення про визнання винним або вирок мають бути ухвалені «судом». Згідно з Пояснювальною доповіддю до Протоколу № 7, поняття «суд» (tribunal) використано у формулюванні статті 2 Протоколу № 7, щоб уточнити, що сфера застосування цієї статті не поширюється на порушення, які розглядаються органами, котрі не є судами у значенні статті 6 Конвенції.[4]

9. Суд встановив, наприклад, що адміністративний районний орган, який виписує штрафи за адміністративні правопорушення, не може вважатися «судом» у розумінні пункту 1 статті 6, тому він не є «судом» для цілей статті 2 Протоколу № 7 (*«Гюбнер проти Австрії» (Hubner v. Austria)* (ухв.), 1999). Якщо рішення дійсно ухвалене «судом», пункт 1 статті 2 Протоколу № 7 вимагає, щоб його переглядав «суд вищої інстанції» (*«Греку проти Румунії» (Grecu v. Romania)* 2006, § 83–84).

B. Організація системи оскарження

1. Орган, що здійснює перегляд: «суд вищої інстанції»

10. Стаття 2 Протоколу № 7 у разі її застосовності гарантує перегляд факту визнання винним або вироку «судом вищої інстанції».

11. «Суд вищої інстанції» повинен мати повний юрисдикційний контроль і вважатися «судом» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції[5] (*«Греку проти Румунії» (Grecu v. Romania)*, 2006, § 83), щоб значення поняття «суд» було однаковим для статті 6 і статті 2 Протоколу № 7 (*«Сакетті Іглесіас проти Іспанії» (Saquetti Iglesias v. Spain)*, 2020, § 53).

12. У справі *«Зайцевс проти Латвії» (Zaicevs v. Latvia)*, 2007, § 54, Суд встановив, що можливі засоби правового захисту у формі заяви третьої особи до прокурора або заяви до голови суду вищої інстанції про скасування наказу не відповідали вимогам статті 2 Протоколу № 7, оскільки останні не вважаються «судом вищої інстанції» в межах цієї національної системи оскарження.

13. Аналогічно у справі *«Гурепка проти України» (Gurepka v. Ukraine)*, 2005, § 60–61, Суд встановив, що процедура оскарження (протест), яка може бути ініційована лише прокурором або за клопотанням голови суду вищої інстанції, не може вважатися належною з точки зору статті 2 Протоколу № 7.

14. Аналогічного висновку Суд дійшов у справі *«Греку проти Румунії» (Grecu v. Romania)*, 2006, § 83–86, де не було оскарження рішення суду першої інстанції, яким би було переглянуто рішення прокурора. Суд постановив, що у зв'язку з відсутністю національного регулювання засобів правового захисту щодо рішення суду першої інстанції, компетентного розглядати скаргу на рішення прокурора, заявника було позбавлено права на розгляд його кримінальної справи судом, що становило порушення статті 2 Протоколу № 7. Крім того, Суд зазначив, що прокуратура не була «судом» у розумінні статті 6 Конвенції.

15. У справі *«Сакетті Іглесіас проти Іспанії» (Saquetti Iglesias v. Spain)*, 2020, § 52–57, посилаючись на Пояснювальну доповідь до Протоколу № 7, Суд повторив, що хоча апеляційні чи касаційні суди можуть вважатися такими, що забезпечують «перегляд справи судом вищої інстанції» для цілей статті 2 Протоколу № 7, це лишалося нечітким щодо конституційних судів. У зазначеній справі Суд розглянув питання про те, чи відповідає роль Конституційного Суду

[4] Пояснювальна доповідь, цит. вище, § 17. Див. далі розділ IV.A Посібника зі статті 6 Європейської конвенції з прав людини – Право на справедливий суд (кримінальний аспект).

[5] Докладніше про поняття суду див. у розділі IV Посібника зі статті 6 Європейської конвенції з прав людини – Право на справедливий суд (кримінальний аспект).

Іспанії щодо провадження за процедурою *ампаро* вимогам «права на оскарження». У світлі параметрів юрисдикції Конституційного Суду Іспанії, які обмежувалися питанням сумісності адміністративних або судових рішень з відповідними основоположними правами, гарантованими Конституцією, без можливості будь-якої подальшої перевірки дій судів, Суд встановив, що роль Конституційного Суду в забезпеченні необхідної юрисдикції другої інстанції була недостатньою, і дійшов висновку, що Конституційний Суд не можна розглядати як суд вищої інстанції для цілей статті 2 Протоколу № 7.

2. Свобода розсуду в організації системи оскарження

16. Суд нагадав, що Держави в принципі користуються широкою свободою розсуду щодо визначення того, як має здійснюватися право, гарантоване статтею 2 Протоколу № 7 (*«Кромбах проти Франції» (Krombach v France)*, 2001, § 96; *«Ґалстян проти Вірменії» (Galstyan v. Armenia)*, 2007, § 125; *«Нацвлішвілі і Тогонідзе проти Грузії» (Natsvlishvili and Togonidze v. Georgia)*, 2014, § 96; *«Швидка проти України» (Shvydka v. Ukraine)*, 2014, § 48; *«Руслан Яковенко проти України» (Ruslan Yakovenko v. Ukraine)*, 2015, § 76; *«Ростовцев проти України» (Rostovtsev v. Ukraine)*, 2017, § 27; *«І. Б. проти Росії» (Y.B. v. Russia)*, 2021, § 40; *«Фтімі проти Греції» (Ftiti v. Greece)*, 2025, § 30). Іншими словами, стаття 2 Протоколу № 7 залишає умови й підстави реалізації цього права для визначення національним законодавством.[6]

17. Таким чином, Держави можуть, з одного боку, визначити, що перегляд судом вищої інстанції факту визнання винним або вироку охоплюватиме і питання фактів, і питання права, або обмежуватиметься виключно питаннями права (*«Кромбах проти Франції» (Krombach v France)*, 2001, § 96; *«Швидка проти України» (Shvydka v. Ukraine)*, 2014, § 49; *«Ростовцев проти України» (Rostovtsev v. Ukraine)*, 2017, § 27; *«І. Б. проти Росії» (Y.B. v. Russia)*, 2021, § 40; *«Фтімі проти Греції» (Ftiti v. Greece)*, 2025, § 30). Крім того, обвинувачений, який бажає ініціювати оскарження, іноді може бути зобов'язаний просити дозволу на це, а в деяких випадках сама заява про надання дозволу на оскарження може розглядатися як належна форма перегляду в межах статті 2 Протоколу № 7[7]. Проте будь-які обмеження, що містяться в національному законодавстві щодо здійснення права, закріпленого у статті 2 Протоколу № 7, повинні, за аналогією з правом на доступ до суду, гарантованим пунктом 1 статті 6, переслідувати легітимну мету й не порушувати саму суть цього права (*«Кромбах проти Франції» (Krombach v France)*, 2001, § 96; *«Ґалстян проти Вірменії» (Galstyan v. Armenia)*, 2007, § 125; *«Швидка проти України» (Shvydka v. Ukraine)*, 2014, § 49; *«Руслан Яковенко проти України» (Ruslan Yakovenko v. Ukraine)*, 2015, § 78; *«Ростовцев проти України» (Rostovtsev v. Ukraine)*, 2017, § 27; *«І. Б. проти Росії» (Y.B. v. Russia)*, 2021, § 40; *«Фтімі проти Греції» (Ftiti v. Greece)*, 2025, § 30).

18. Так, наприклад, у справі *«Сакетті Іглесіас проти Іспанії (Saquetti Iglesias v. Spain)*, 2020, § 60–61, Суд встановив, що обмеження можливості заявника оскаржити факт визнання його винним лише до Конституційного Суду (який не може вважатися «судом вищої інстанції» у значенні статті 2 Протоколу № 7) завадило заявнику отримати перегляд рішення щодо нього судом вищої інстанції та підірвало саму суть права, гарантованого статтею 2 Протоколу № 7, тим самим перевищуючи свободу розсуду, надану Державі.

3. Ефективність перегляду

19. Стаття 2 Протоколу № 7 здебільшого регулює інституційні питання, такі як доступність апеляційного суду або обсяг перегляду, що здійснюється таким судом (*«Швидка проти України» (Shvydka v. Ukraine)*, 2014, § 49; *«Руслан Яковенко проти України» (Ruslan Yakovenko v. Ukraine)*,

[6] Пояснювальна доповідь, цит. вище, § 18.
[7] Пояснювальна доповідь, § 19.

2015, § 77; *«Фірат проти Греції» (Fırat v. Greece)*, 2017, § 37; *«Фтімі проти Греції» (Ftiti v. Greece)*, 2025, § 30).

20. Коли право на перегляд згідно зі статтею 2 Протоколу № 7 існує, воно має бути ефективним (*«Швидка проти України» (Shvydka v. Ukraine)*, 2014, § 50): для того, щоб перегляд був ефективним, він має бути незалежним від будь-яких дискреційних дій органів влади та безпосередньо доступним для зацікавлених осіб (*«Гурепка проти України» (Gurepka v. Ukraine)*, 2005, § 59). Наявність процедури компенсації для осіб, які відбули покарання, що згодом було скасовано, не робить апеляційну скаргу ефективною, оскільки вона не відповідає вимозі щодо оперативності в таких випадках (*«Фтімі проти Греції» (Ftiti v. Greece)*, 2025, § 32).

21. У справі *«Камбуров проти Болгарії» (Kamburov v. Bulgaria)*, 2009, § 24, Суд постановив, що процедура перегляду не відповідала вимогам статті 2 Протоколу № 7, оскільки вона не була безпосередньо доступною для заявника. У справі *«Гурепка проти України» (Gurepka v. Ukraine)*, 2005, § 57–61, заявник скаржився на те, що він не мав ефективного засобу правового захисту у зв'язку зі скаргою щодо застосування до нього адміністративного арешту та ув'язнення. Беручи до уваги, що процедура оскарження не була безпосередньо доступною для заявника й не була розпочата з його власної ініціативи, Суд постановив, що сам факт того, що така процедура перегляду мала певний позитивний, хоча й тимчасовий, вплив на становище заявника (зупинення відбування ним покарання), сам по собі не дає достатніх підстав для висновку про те, що оскарження, про яке йдеться, було ефективним засобом правового захисту, який відповідав вимогам статті 2 Протоколу № 7.

22. Суд також дійшов аналогічних висновків у двох інших справах з цього питання, *«Ґалстян проти Вірменії» (Galstyan v. Armenia)*, 2007, § 124–127, і *«Какабадзе та інші проти Грузії» (Kakabadze and Others v. Georgia)*, 2012, § 97–98, у яких екстраординарна процедура перегляду на національному рівні залежала від дискреційних повноважень національних органів влади й не мала чітко визначеного порядку чи часових рамок. Суд не вважав, що вона була ефективним засобом для цілей статті 2 Протоколу № 7.

23. Суд встановив, що перегляд за статтею 2 Протоколу № 7 має передбачати можливість усунення будь-яких недоліків на стадії судового розгляду або ухвалення вироку після того, як вони призвели до визнання особи винною. Таким чином, оскарження в контексті кримінального провадження повинне зупиняти виконання судового рішення (*«Швидка проти України» (Shvydka v. Ukraine)*, 2014, § 51–53). У зазначеній справі Суд встановив порушення статті 2 Протоколу № 7 на тій підставі, що оскарження заявницею рішення районного суду не зупиняло виконання судового рішення, що призвело до негайного виконання покарання, а отже, перегляд відбувся лише після призначення заявниці покарання та відбуття нею такого в повному обсязі. Аналогічно, у справі *«Цвєткова та інші проти Росії» (Tsvetkova and Others v. Russia)*, 2018, § 188-191, апеляція не зупиняла виконання судового рішення і була розглянута лише після відбуття заявником покарання, що становило порушення статті 2 Протоколу № 7.

24. У цьому контексті, якщо оскарження не зупиняло виконання судового рішення, Суд не вважав, що ретроспективний і суто компенсаційний засіб правового захисту у випадку скасування обвинувального вироку, ухваленого судом першої інстанції, можна розглядати як заміну права на перегляд, закріпленого у статті 2 Протоколу № 7. Суд наголосив, що рішення про протилежне суперечило б усталеному принципу його практики, згідно з яким Конвенція має на меті гарантувати не права, які є теоретичними чи ілюзорними, а права, які є практичними та ефективними (*«Швидка проти України» (Shvydka v. Ukraine)*, 2014, § 54; *«Цвєткова та інші проти Росії» (Tsvetkova and Others v. Russia)*, 2018, § 189).

25. Відсутність зупинення виконання судового рішення внаслідок апеляційної скарги сама по собі не є порушенням статті 2 Протоколу № 7, за умови, що реалізація права на апеляційне оскарження не відбувається за рахунок свободи особи (*«Фтімі проти Греції» (Ftiti v. Greece)*, 2025, § 31). У справі *«Фірат проти Греції» (Fırat v. Greece)*, 2017, § 39–46, заявник, громадянин

Туреччини, якому було пред'явлено обвинувачення в незаконному перевезенні нелегальних мігрантів, не мав жодних зв'язків із Грецією і не проживав у цій країні. Суд не вважав, що сама по собі відсутність зупинення виконання судового рішення внаслідок скарги на рішення суду першої інстанції суперечила статті 2 Протоколу № 7. Суд зазначив, що, згідно з національним законодавством заявник мав би право на умовне звільнення після ухвалення рішення апеляційним судом за умови, що він відбув би певну частину свого покарання, чого не було в цій справі. Тож, Суд дійшов висновку, що реалізація заявником свого права на оскарження не відбулася ціною його свободи. Отже, Суд не встановив порушення статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції. Натомість у справі *«Фтіті проти Греції» (Ftiti v. Greece)*, 2025, §§ 38–42, національні органи влади за майже шість років не завершили апеляційного розгляду, причому за цей час заявник уже відбув мінімальний строк покарання та був умовно-достроково звільнений. Суд дійшов висновку, що, оскільки заявник вже відбув три п'ятих свого покарання та був умовно-достроково звільнений, апеляційний перегляд не міг ефективно усунути будь-які недоліки в рішенні суду нижчої інстанції, що було порушенням статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції.

26. Відповідно до практики Суду, здійсненню права на оскарження не можна перешкоджати шляхом накладення на обвинуваченого будь-яких *de facto* негативних наслідків за реалізацію ним свого ж права (*«Руслан Яковенко проти України» (Ruslan Yakovenko v. Ukraine)*, 2015, § 79–83). У цитованій справі національні суди вважали за необхідне продовжувати застосовувати до заявника тримання під вартою як запобіжний захід до набрання законної сили вироком суду першої інстанції, навіть після того, як закінчився термін призначеного йому покарання у вигляді позбавлення волі. За відсутності апеляції термін покарання тривав дванадцять днів. Якби заявник вирішив подати апеляцію, це затримало б його звільнення на невизначений період часу до набрання вироком законної сили. За цих обставин Суд дійшов висновку, що здійснення заявником свого права на оскарження відбулося б ціною його свободи, особливо з огляду на те, що тривалість тримання його під вартою під час апеляційного розгляду була б невизначеною, що порушувало саму суть його права і становило порушення статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції.

II. Винятки з права на оскарження: пункт 2 статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції

Пункт 2 статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції

«2. Із цього права можуть робитися винятки для незначних правопорушень, як це передбачено законом, або в разі коли відповідну особу судив у першій інстанції найвищий суд, або коли її було визнано винною і засуджено після оскарження виправдувального вироку.».

27. Пункт 2 статті 2 Протоколу № 7 допускає три винятки з права на перегляд справи судом вищої інстанції:

1) для незначних правопорушень, як це передбачено законом;
2) в разі, коли відповідну особу судив у першій інстанції суд найвищої інстанції;
3) коли відповідну особу було визнано винною і засуджено після оскарження виправдувального вироку.[8]

A. Незначні правопорушення

28. Перший виняток допускається згідно з пунктом 2 статті 2 Протоколу № 7 для категорії «незначні правопорушення».

29. Згідно з Пояснювальною доповіддю,[9] Суд визнав, що, вирішуючи питання про те, чи є правопорушення незначним, важливим критерієм є те, чи карається воно позбавленням волі (*«Греку проти Румунії» (Grecu v. Romania)*, 2006, § 82; *«Зайцевс проти Латвії» (Zaicevs v. Latvia)*, 2007, § 55; *«Камбуров проти Болгарії» (Kamburov v. Bulgaria)*, 2009, § 25; *«Станчев проти Болгарії» (Stanchev v. Bulgaria)*, 2009, § 47; *«Кіндлгофер проти Австрії» (Kindlhofer v. Austria)*, 2021, § 30). Роблячи таку оцінку, Суд повинен враховувати конкретні обставини справи (*«Кіндлгофер проти Австрії» (Kindlhofer v. Austria)*, 2021, § 42).

30. Відповідно, Суд постановив, що правопорушення, за яке законом передбачене позбавлення волі як основне покарання, не можна описати як «незначне» у значенні другого пункту цієї статті (*«Зайцевс проти Латвії» (Zaicevs v. Latvia)*, 2007, § 55; *«Камбуров проти Болгарії» (Kamburov v. Bulgaria)*, 2009, § 26; *«Станчев проти Болгарії» (Stanchev v. Bulgaria)*, 2009, § 48, *«Желязков проти Болгарії» (Zhelyazkov v. Bulgaria)*, 2012, § 43).

31. Суд не вважав, що такі правопорушення були «незначними»:

- у справі *«Греку проти Румунії» (Grecu v. Romania)*, 2006, § 82, правопорушення каралося позбавленням волі на строк від шести місяців до п’яти років;
- у справах *«Зайцевс проти Латвії» (Zaicevs v. Latvia)*, 2007, § 55; *«Камбуров проти Болгарії» (Kamburov v. Bulgaria)*, 2009, § 26; і *«Станчев проти Болгарії» (Stanchev v. Bulgaria)*, 2009, § 48, правопорушення каралися ув’язненням на строк до п’ятнадцяти днів.

32. На відміну від наведених вище прикладів, у справі *«Лучанінова проти України» (Luchaninova v. Ukraine)*, 2011, § 72, у якій заявницю було визнано винною у дрібній крадіжці, яка не карається

[8] Пояснювальна доповідь, цит. вище, § 20.
[9] Там само, § 21.

позбавленням волі, Суд дійшов висновку, що це правопорушення було незначним, а тому підпадало під винятки. До того ж Суд розглянув це питання незалежно від того, що Уряд не надав коментарів щодо цього аспекту справи.

33. У справі *«Кіндлгофер проти Австрії» (Kindlhofer v. Austria)*, 2021, § 38–42, Суд уперше розглянув питання про те, чи можна вважати «незначним» правопорушенням несплату грошового штрафу, за яку закон передбачає строк до двох тижнів позбавлення волі. У цій справі на заявника за порушення правил дорожнього руху було накладено штраф у розмірі 200 євро або чотири дні позбавлення волі в разі його несплати. Суд дійшов висновку, що ключове питання полягало в тому, чи було ймовірним, що в разі несплати позбавлення волі дійсно було б застосоване, що вимагало від Суду вивчити правову базу для застосування позбавлення волі за несплату штрафу в межах відповідного національного правового режиму. У зазначеній справі Суд встановив, що позбавлення волі у зв'язку з несплатою штрафу було винятковим заходом, передбаченим національним законодавством, до виконання якого застосовувалася низка процесуальних гарантій (вимога щодо чіткого інформування засудженої особи про ризик цього й надання їй відповідних засобів для його уникнення). За цих обставин Суд дійшов висновку, що захід, про який ідеться, суттєво відрізнявся від позбавлення волі як основної санкції, а тому не перешкоджав вважати правопорушення, за яке заявника було засуджено, незначним у розумінні пункту 2 статті 2 Протоколу № 7. Суд також звернув увагу на такі елементи: ані сума фактично накладеного штрафу, ані максимальний розмір штрафу, який ризикував понести заявник, самі по собі не були достатньо великими, щоб правопорушення не можна було вважати незначним; у національній адміністративно-кримінальній системі основне правопорушення не вважалося серйозним; заявник не стверджував, що не може сплатити штраф або що сума накладеного штрафу недостатньо враховувала його фінансове становище. Отже, Суд дійшов висновку, що попри відсутність оскарження факту визнання винним порушення статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції не було.

34. У справі *«Сакетті Іглесіас проти Іспанії (Saquetti Iglesias v. Spain)*, 2020, § 36–45, Суд пояснив, що відсутність покарання у вигляді позбавлення волі не є ані визначальним фактором, ані єдиним критерієм, який слід враховувати при визначенні того, чи є правопорушення незначним. На думку Суду, відносна м'якість покарання, про яке йдеться, не може позбавити правопорушення його, по суті, злочинного характеру. За недекларування грошової суми під час проходження митниці в аеропорту на заявника мав бути накладений штраф у розмірі від 600 євро до подвійної вартості використаного платіжного засобу, а в результаті він був зобов'язаний сплатити всю конфісковану суму (153 800 євро). Беручи до уваги обставини справи (конфіскація практично всієї виявленої суми, еквівалентної загальним особистим заощадженням, що не походить від діяльності, пов'язаної з відмиванням грошей, суми, задекларовані після повернення до Іспанії заявником, який не мав кримінального минулого) і нагадуючи, що покарання має відповідати серйозності зазначеного порушення (невиконання обов'язку декларування), Суд дійшов висновку, що правопорушення не вважатиметься «незначним» у розумінні статті 2 Протоколу № 7, тому виняток не був застосовний. Суд також зазначив, що національні органи влади не здійснювали жодного оцінювання пропорційності, хоча таке оцінювання вимагалося згідно з національним законодавством.

B. Розгляд справи в першій інстанції найвищим судом

35. Другий виняток стосується випадків, коли з будь-якої причини згідно з відповідним національним законодавством відповідну особу в першій інстанції судив найвищий суд. Приклади, наведені в Пояснювальній доповіді для таких судових розглядів, пов'язані з

міністерською, суддівською чи іншою високою посадою заявника або характером правопорушення.[10]

36. У справі *«Сакетті Іглесіас проти Іспанії» (Saquetti Iglesias v. Spain)*, 2020, § 46, Суд вважав, що виняток за пунктом 2 статті 2 Протоколу № 7 не застосовується, якщо апеляція може бути подана до суду вищої інстанції, який є частиною звичайної ієрархії судів (у цьому випадку — через високу ціну позову).

C. Визнання винним після оскарження виправдувального вироку у провадженні першої інстанції

37. Третій виняток із права на перегляд судом вищої інстанції стосується визнання винним після оскарження виправдувального вироку, ухваленого судом першої інстанції.[11] Він також може стосуватися випадків, коли апеляційний суд накладає санкцію, яку не наклав суд першої інстанції (*«Фортум Ойл енд Гас Ой проти Фінляндії» (Fortum Oil And Gas Oy v. Finland)* (ухв.), 2002), або коли апеляційний суд змінює обвинувачення, розглянуте судом першої інстанції (*«Ландгрен проти Фінляндії» (Landgren v. Finland)* (ухв.), 2009).

[10] Пояснювальна доповідь, цит. вище, § 20.
[11] Пояснювальна доповідь.

Перелік цитованих справ

Цитована в цьому Посібнику судова практика включає постановлені Судом рішення або ухвали, а також рішення або доповіді Європейської комісії з прав людини (надалі — «Комісія»).

Якщо не вказано інше, усі посилання стосуються рішення по суті справи, що було постановлене Палатою Суду. Скорочення «(ухв.)» вказує на те, що наводиться цитата з ухвали Суду, а абревіатура «[ВП]» — на те, що справа розглядалася Великою Палатою.

Рішення Палати, які не є остаточними за змістом статті 44 Конвенції, позначені зірочкою у наведеному нижче переліку. У пункті 2 статті 44 Конвенції зазначено: «Рішення Палати стає остаточним: (a) якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться з клопотанням про передання справи на розгляд Великої Палати; або (b) через три місяці від дати постановлення рішення, якщо клопотання про передання справи на розгляд Великої Палати не було заявлено; або (c) якщо колегія Великої Палати відхиляє клопотання про передання справи на розгляд Великої Палати згідно зі статтею 43». У випадках, коли клопотання про передання справи приймається колегією Великої Палати, рішення Палати не стає остаточним і, отже, не має законної сили; остаточним стає подальше рішення Великої Палати.

Гіперпосилання на цитовані справи в електронній версії Посібника ведуть до бази даних HUDOC (http://hudoc.echr.coe.int), яка забезпечує доступ до практики Суду (Великої Палати, рішень та ухвал Палати й Комітету, комунікованих справ, консультативних висновків і правових оглядів з Інформаційного бюлетеня про судову практику) та Комісії (рішення та доповіді), а також резолюцій Комітету міністрів.

Суд постановляє свої рішення та ухвали англійською та/або французькою мовою — двома офіційними мовами Суду. База даних HUDOC також містить переклади багатьох важливих справ на більш ніж тридцять неофіційних мов, а також посилання на близько сотню онлайн-зібрань судової практики, підготовлених третіми сторонами. Усі мовні версії наведених справ доступні через вкладку «Мовні версії» у базі даних HUDOC, на яку можна перейти за допомогою гіперпосилання на справу.

—Г—

«Греку проти Румунії (Grecu v. Romania), № 75101/01, 30 листопада 2006 року
«Гросам проти Чеської Республіки» (Grosam v. the Czech Republic) [ВП], № 19750/13, 1 червня 2023 року
«Гурепка проти України» (Gurepka v. Ukraine), № 61406/00, 6 вересня 2005 року
«Гюбнер проти Австрії» (Hübner v. Austria), (ухв.), № 34311/96, 31 серпня 1999 року

—Ґ—

«Ґалстян проти Вірменії» (Galstyan v. Armenia), № 26986/03, 15 листопада 2007 року

—Е—

«Евренос Онен проти Туреччини» (Evrenos Önen v. Turkey), № 29782/02, 15 лютого 2007 року
«Енгель та інші проти Нідерландів» (Engel and Others v. the Netherlands), 8 червня 1976 року, серія A, № 22

—Ж—

«Желязков проти Болгарії» (Zhelyazkov v. Bulgaria), № 11332/04, 9 жовтня 2012 року

—З—

«Зайцевс проти Латвії» (Zaicevs v. Latvia), № 65022/01, 31 липня 2007 року

—І—

«І. Б. проти Росії» (Y.B. v. Russia), № 71155/17, 20 липня 2021 року

—К—

«Какабадзе та інші проти Грузії» (Kakabadze and Others v. Georgia), № 1484/07, 2 жовтня 2012 року
«Камбуров проти Болгарії» (Kamburov v. Bulgaria), № 31001/02, 23 квітня 2009 року
«Кіндлгофер проти Австрії» (Kindlhofer v. Austria), № 20962/15, 26 жовтня 2021 року
«Кромбах проти Франції» (Krombach v France), № 29731/96, 13 лютого 2001 року

—Л—

«Лалмагомед проти Нідерландів» (Lalmahomed v. the Netherlands)», № 26036/08, 22 лютого 2011 року
«Ландгрен проти Фінляндії» (Landgren v. Фінляндія (грудень), (ухв.), № 11459/07, 17 листопада 2009 року
«Лучанінова проти України» (Luchaninova v. Ukraine), № 16347/02, 9 червня 2011 року

—М—

«Мартинюк проти Росії» (Martynyuk v. Russia), № 13764/15, 8 жовтня 2019 року
«Мюллер проти Австрії» (Müller v. Austria), № 12555/03, 5 жовтня 2006 року

—Н—

«Нацвлішвілі і Тогонідзе проти Грузії» (Natsvlishvili and Togonidze v. Georgia), № 9043/05, 29 квітня 2014 року

—Р—

«Рибка проти України» (Rybka v. Ukraine), № 10544/03,17 листопада 2009 року
«Ростовцев проти України» (Rostovtsev v. Ukraine), № 2728/16, 25 липня 2017 року
«Руслан Яковенко проти України» (Ruslan Yakovenko v. Ukraine), (ухв.), № 5425/11, 4 червня 2015 року

—С—

«Сакетті Іглесіас проти Іспанії» (Saquetti Iglesias v. Spain), № 50514/13, 30 червня 2020 року
«Станчев проти Болгарії» (Stanchev v. Bulgaria), № 8682/02, 01 жовтня 2009 року

—Ф—

«Фірат проти Греції» (Fırat v. Greece), № 46005/11, 9 листопада 2017 року
«Фортум Ойл енд Гас проти Фінляндії» (Fortum Oil And Gas Oy v. Finland) (ухв.), № 32559/96, 12 листопада 2002 року
«Фтімі проти Греції» (Ftiti v. Greece), № 37957/14, 26 серпня 2025 року

—Ц—

«Цвєткова та інші проти Росії» (Tsvetkova and Others v. Russia), №№ 54381/08 та 5 інших, 10 квітня 2018 року

—Ш—

«Швидка проти України» (Shvydka v. Ukraine), № 17888/12, 30 жовтня 2014 року